

En el regne de les ombres

[De com el cinema ha influït en les nostres vides]

IMMA MERINO

Aquella nit van deixar-me sola a casa per tal d'evitar-me l'horror de contemplar una criatura monstruosa nascuda de la supèrbia humana. Però la imaginació, i encara més si té la febre de la infància, és capaç de crear monstres més sinistres i esgarrifosos dels que poden mostrar-se i la por va entrar

dins meu de tal manera que no me'n vaig començar a alliberar fins a contemplar el rostre de Boris Karloff en un llençol blanc. Encara ara mateix, hi ha temors que se m'apaivagen en entrar a una sala de cinema perquè em revé la tendresa que va inspirar-me aquell pobre desgraciat de Frankenstein. L'altra ocasió en què la resta de la família va abandonar-me miserablement va venir-me

anunciada durant tota la tarda per la meva tia, que repetia que aquella nit vindria algú molt especial a sopar. Tal com em recordaven els meus germans grans, que a més no em volien a la seva habitació, era massa petita per assistir a les sessions nocturnes especials del cinema Amèrica, un nom que ja era promesa d'altres mons. Passats pocs anys, ja que aleshores encara es reposaven pel·lícules, vaig conèixer el convidat a sopar, un negre guapíssim al qual també havia vist suant com un desesperat en la calor de la nit mentre un policia blanc li feia la vida impossible.

Aquella tarda en què la meva tia es preparava contenta per assistir al sopar que celebraven al cine Amèrica, va picar-me el verí de la curiositat

per una actriu molt apreciada per ella i la mare, malgrat que avisaven que era una pigallosa lletjota. Però és una artistassa la Katherine Hepburn! repetien. Tampoc no era guapo

aquell actoràs del qual no acabaven de tenir clar si era el seu marit, un tal Spencer Tracy, que feia poc que s'havia mort. Els guapos per excel·lència eren Robert Taylor y Tyrone Power, que feien pel·lícules en les quals arrancaven els millors balls en sales que donaven a un balcó on declaraven el seu amor a una noia amb rínxols rossos, i també Robert Mitchum, amb el seu clotet de la bellesa. El clot de Kirk Douglas era una altra cosa. Ho era de la picardia, sentenciaven. També creien que ja no hi havia homes com

Gary Cooper i Clark Gable, tot i que aquest tenia les orelles molt grosses. Guapes eren la Rita, l'Ava, la Greta, de la qual feia molt temps que no en sabien res, i la Ingrid Bergman, però la preferida de la mare era Loretta Young, a la qual reconeixia haver imitat de molt jove quan es posava una mantellina per anar a missa. L'havia vist guapíssima amb una mantellina en una pel·lícula de la qual no recordava el nom, ni falta que li feia. Sabia que Loretta Young tenia alguna cosa de vampiresa, però res comparable amb la

Marlene, per culpa de la qual l'Anita s'havia depilat senceres les celles, les quals mai més no li havien tornat a créixer i que cada matí, imaginava jo, havia

de dibuixar-se amb un llapis. Tots aquests artistes els havien semblat d'un altre món. Per això mai no s'havien acabat de creure la Lola de cal Tit quan, de petites, els assegurava que

s'escrivia cartes amb la Shirley Temple. No, feien veure que s'ho empassaven, però Amèrica queda tan lluny com a prop quedava el cinema que les feia somiar amb Amèrica. Si encara fos Cuba, d'on havia tornat gent.

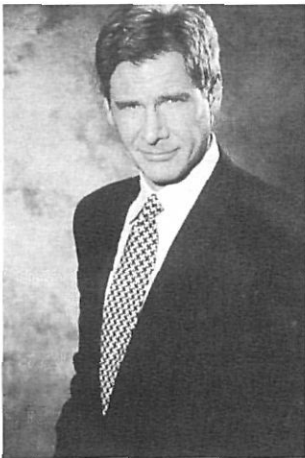
Quan m'ho explicaven, Amèrica semblava una mica més aprop, però el cinema estava cada vegada més lluny

de convocar la projecció dels somnis. Aleshores, quan comentaven que amb el cotxe s'havia perdut la vida al poble, se'm posaven nostàlgics i recordaven les tres sales de cine que hi havia —amb l'afegit que el capellà feia cine per a la mainada, un costum que celebrava que s'hagués perdut— i els dos balls que arrancaven després de les sessions. Recordaven, després ho he

tingut més clar, la seva joventut, quan eren més pobres, però inevitablement més feliços, malgrat que els temps eren poc favorables. Encara ara, l'agredolç de la nostàlgia té el contrapunt irònic de l'anècdota, a càrrec del pare: «N'hi havia un que ens llegia els títols de crèdit fins que l'escribíem: Ja sabem llegir». Al meu poble, és clar, també n'hi va haver un que va queixar-se del fet que, quan havien après a dir-ne «penícules», resulta que se n'havien de dir films. Lamentaven que el cinema no era com abans, però la televisió també havia entrat a casa i no li havia costat gens de fer-se un lloc privilegiat al petit menjador-sala d'estar. Aleshores, veure una pel·lícula a la «tele» era un fet excepcional i cada dijous era una festa reunir-se per assistir a Sesión de noche. Tinc la sort que els rombos, ni que fossin dos,

mai no van representar-me cap obstacle, de tal manera que vaig patir quan Montgomery

Clift no podia denunciar l'assassí per culpa del secret de confessió i vaig obrir molt els ulls quan Jean Seberg es rebotava a la platja amb un noi, un temps abans que donés bons dies a la tristesa. L'endemà, la mestra va avisar-nos del fet que allò no era amor, però a les meves amigues

i a mi no ens importava gens. D'aquelles sessions de nit, mai més no he pogut oblidar el rostre d' Spencer Tracy mentre la multitud furiosa volia cremar-lo a la presó, ni tampoc l'emoció que es va concentrar a

casa el primer cop que vam veure a la «tele» Casablanca. Però el cor me'l va robar Tyrone Power un dissabte a la tarda mentre que, com a fill de la fúria, retornava a l'illa on l'esperava Gene Tierney disfressada de bella nativa. La intrusa, doncs, començava a tenir llogat el cinema, però d'aquest encara en podíem veure a la sala Amèrica, que, això sí, cada cop estava més

buida. Es deia que només hi anàvem la mainada, un parell de parelles sense cotxe amb ganes de magrejar-se, i quatre velles, com ara la meua tia, que conservava la reserva de la seva

butaca de sempre al mig de la primera fila del galliner i al costat de la dona amb les celles tipus Marlene. Amb deu duros a la butxaca —panet de Viena, cacaolat amb envàs piramidal, deu bosses de les pipes més bones que he menjat mai, entrada de cinema, pepsi-cola i bossa de patates— em sentia la reina de la tarda dels diumenges, durant els quals vaig descobrir que una ballarina de nom Isadora va morir escanyada en quedar el

seu mocador—més tard, he après a dir-ne foulard— enganxat a les rodes d'un cotxe esportiu; que els indis no eren tan dolents com ens havien pintat, però que per tal de ser un dels seus et penjaven amb una mena de garfis enganxats als mugrons —quin mal!—; que a vegades les famílies tenen tan

males històries que no deixen que uns adolescents visquin el seu amor, tal com els passava als pobres Sandra Dee i Troy Donahue en una illa al sud del Pacífic; que es feien pel·lícules molt estranyes amb una dona que es deia Teresa Gimpera; que a Montgomery Clift, l'Ironside li tenia jurada de tal manera que, fent de fiscal i sense cadira de rodes, l'havia

portat a la cadira elèctrica sense que tinguéssim del tot clar si havia matat la xicota que va conèixer abans que Liz Taylor; que Romeu i Julieta certament morien al final i, malgrat que ja ho sabíem, llepàvem i ploràvem; i que a l'Oest, fet que em va sorprendre molt, també menjaven galetes Birba, directament enviades de

Camprodon a Almeria. El goig va durar fins que en una festa major van anunciar-nos que aquella era l'última sessió de la sala Amèrica. Feien una pel·lícula que va d'un pare i una nena rodavons, Luna de papel, i per això he arribat a creure que aquella tarda la

meva amiga Roser i jo vam començar a semblar-nos al Jeff Bridges i el Timothy Bottoms de L'última sessió, de Peter Bogdanovich. El poble, el nostre Anarene en el qual a vegades ens complau retrobar-nos, ja no seria mai més el mateix i més tard també vam descobrir que ja no es feien «pelis» com Río rojo, de Hawks.

Amb la sala Amèrica tancada, per primera vegada van dur-me a un dels cinemes de la ciutat, on fins aleshores només hi havia anat de visita al metge o a les atraccions de les festes. La sala era molt més gran que l'Amèrica i a la pantalla, molt més grossa, vaig veure un grup que atrapava feres per tal de vendre-les al zoo. Semblava gent molt feliç. A més dels homes, hi havia una noia que es deia Brandy i una altra que donava menjar a un petit elefant. Cridaven Hatari! i el crit va esperonar-me a buscar sales fosques on em continuessin explicant històries. Vaig despertar la

cinèfilia, mig adormida, o potser conformada a no satisfer-se, de la tia i ens vam convertir en unes viatgeres en TEISA els diumenges a la tarda. Triàvem entre els cinemes de tres ciutats i, malgrat que semblava estrany, gairebé sempre coincidíem a escollir la mateixa pel·lícula. No sabia dir perquè no ens en

vam perdre cap de l'anomenada «tercera via» –Los nuevos españoles, Tocata y fuga de Lolita–, al temps que estàvem alerta als èxits anunciats de la temporada –de Tiburón a Jesucristo Superstar–, però la tarda més gloriosa que

vam viure plegades és quan ella, que sempre ha cregut que ja no es fan pel·lícules com les d'abans, va tornar a veure Lo que el viento se llevó i jo vaig creure que Scarlet O'Hara tenia prou raó en deixar per l'endemà la reflexió sobre les coses importants.

Quan vaig anar a estudiar a la ciutat més pròxima, el dictador s'havia mort i van començar a arribar una sèrie de pel·lícules que, tal com sabeu, la censura havia impedit estrenar. Als pòsters i cartons de promoció, els pits es tapaven amb una tiriteta negra o una estrelleta que ens feia molt de riure. El clima era confús. Funcionava a la ciutat una sala que programava en versió original. Dins d'ella, vaig acostar-me per primer cop al cinema de Fellini –Roma, Satiricon, Amarcord, mentre que en els últims anys les seves pel·lícules ho tenien difícil per estrenar-se a l'Estat espanyol–, Pasolini –ni més ni menys que

Porcile!–, Visconti –Morte a Venezia o Sandra, mentre que en una altra sala de les grans projectaven Confidencias, que un jove de l'institut amb clara consciència política definia simplement com a reaccionària– o Fassbinder –La llei del més fort, Les amargues llàgrimes de Petra von Kant–, però també hi triomfaven subproductes pseudoeròtics com Això és Amèrica o anuncis fins de colònia com Bilitis. Era el temps en què van arribar Emmanuelle i L'últim tango a París, acompanyada de la llegenda de la mantega, el cul de Marlon Brando i les cues a Perpinyà. Recordo la pel·lícula de Bertolucci com la que més va impressionar-me a la meua adolescència, durant els caps de setmana de la qual vaig passar

corrent d'un cinema a l'altre de la ciutat per tal d'empassar-m'ho tot: D'Annie Hall a Porter de nit, de Bobby Derfield a La escopeta nacional, de L'últim magnat a L'assassinat de Trotsky, de ¿Por quién doblan las campanas? a De sobte, l'últim estiu. La millor tarda? Aquella en què vaig veure Las vacaciones de M. Hulot. Aquelles sales de cinema encara no estaven desertes, potser perquè hi havia el desig de recuperar un temps perdut. Però devia ser com l'última revifalla que perllongava l'agonia accelerada amb l'aparició del video davant del qual els vells i els nous cinèfils

vam reaccionar amb ambigüitat: L'important era veure pel·lícules –i millor que en una sala fosca de cinema, enlloc– i no pas tenir-les, tot i que possiblement no estaria malament veure i reveure sempre que volguéssim aquelles que més ens agradaven. En tot cas, l'experiència del cinema com a comunitat de solitaris, com a festa compartida, feia tant de temps que s'havia diluït...

Però el temps col·lectiu no sempre coincideix amb l'individual. Mentre que les sales de les petites ciutats tornaven a buidar-se, vaig anar a la gran ciutat, on encara hi havia sales de repertori –on podia passar-me una tarda a Irlanda, amb L'home tranquil i La filla de Ryan, o descobrir, quina meravella, Jules et Jim–, tenia a l'abast la Filmoteca –on saber de Jean Renoir, Fritz

Lang, Orson Welles, Eisenstein, Bergman o Murnau–, sales de versió original on recuperaven els films de Bogart, A bout de souffle, de Godard, i Hiroshima mon amour, de Resnais-Duras, Johnny Guitar, de Ray, i on sentir-me La dona esquerrana mentre em semblava que per sempre més estimaria Peter Handke i Wim Wenders –En el curs del temps, Alcía a les ciutats, sessió doble de l'Spring– com el

cicle Amar el cine de la Fox m'havia fet estimar definitivament, en sessions matinals, John Ford –Els raïms de la ira, Pasión de los fuertes,

Gene Tierney– Laura, El diablo dijo no, El castillo de Dragonwicz– i La nit del caçador. Un últim regal d'aquella època va ser el lot de films que Hitchcock havia retirat de circulació anys abans de la seva

mort i que aleshores van retornar com el més essencial: La sogra, Quién mató a Harry?, la segona versió d'El hombre que sabía demasiado, La ventana indiscreta, i, meravella de l'abisme entre les meravelles, Vértigo. El cinema, tal com molts l'havien conegut, havia mort, però a mi em semblava que tenia l'oportunitat de descobrir-lo cada dia. Amb el temps, també he conegut la

decepció del cinema com el lloc d'una pèrdua, de l'imperi dels mercaders que han ignorat qualsevol temptativa moral i de coneixement. Però, a cops, en la senzillesa de Ford, hi redescobreixo la poesia de la vida, i en la d'Hawks, l'alegria de viure, mentre que el cinema de Rossellini em retorna la generosa temptativa de qui va

voler que els espectadors siguem més lliures i més savis. Una temptativa de la qual no són aliens, cadascú a la seva manera, Erice i Kiarostami, Rivette i Oliveira, i, és clar, l'irreductible Rohmer. Fins i tot en alguna ocasió, he reconegut en alguna proposta d'Spielberg que el cinema també pot ser una commovedora barraca de fires, un noble entreteniment. I és que, tal com va escriure Godard, en la via de Lumière, el cinema pot reflectir l'extraordinari. Espai de

coneixement i de fascinació, de vigília i de somni. Com la filosofia, neix de l'admiració i en l'admiració –fins i tot de l'espant–, i a cops també pot definir-se com una recerca de coneixement. Hi batega encara l'admiració aterrida pel tren dels Lumière i la possibilitat de conèixer el moviment de la realitat de totes les estacions de tren del món.

Imma Merino

